

Acta Beregsasiensis

2011/1

Acta Beregsasiensis

A II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola
tudományos évkönyve

Науковий вісник
Закарпатського угорського інституту ім. Ф. Ракоці ІІ

A Scholarly Annual
of Ferenc Rákóczi II. Transcarpathian Hungarian Institute

2011
X. évfolyam, 1. kötet
Том X, № 1
Volume X, № 1

Az Acta Beregsasiensis a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola tudományos kiadványa. Jelen kötet a 2011-es év első felének magyar, ukrán és angol nyelvű tanulmányait foglalja magába. Az intézmény tanárai, hallgatói, valamint külföldi tudósok munkáit publikáló kötet a történelem, a nyelvtudomány, az esztétika, a pedagógia, a biológia, a gazdaság és más tudományágak különböző területeit öleli fel.

www.kmf.uz.ua/hun114/index.php/kiadvanyaink/110-a-ii-rakoczi-ferenc-karpataljai-magyar-fiskola-tudomanyos-evkoenyve

SZERKESZTÉS: Kohut Attila, Penckófer János

KORREKTÚRA: G. Varcaba Ildikó

TÖRDELÉS: Berghauer Sándor

BORÍTÓ: *K&P*

A KIADÁSÉRT FELEL: dr. Orosz Ildikó, dr. Soós Kálmán

A KÖTET TANULMÁNYAIBAN ELŐFORDULÓ ÁLLÍTÁSOKÉRT MINDEN ESETBEN A SZERZŐ FELEL.

A kiadvány megjelenését a

támogatta

ISBN: 978-966-2595-11-6

© A szerzők, 2011

Készült: PoliPrint Kft., Ungvár, Turgenyev u. 2. Felelős vezető: Kovács Dezső

A II. Rákóczi Ferenc
Kárpátjai Magyar Főiskola
tudományos évkönyve

Tartalom

Gazdaság

SZABOLCS PÁSZTOR: What Could the Future Bring for Africa's New Oil Exporting Countries?	9
SZPÁSSZKY GÁBOR: Beruházási folyamatok Ukrajna agrárpolitikája tükrében	19
ДНІСТРЯНСЬКИЙ МИРОСЛАВ СТЕПАНОВИЧ: Місце міжнародних регіональних об'єднань та транснаціональних корпорацій в сучасній територіально-політичній організації світу	31
SÁNDOR BERGHAUER – LÁSZLÓ GYURICZA: The Peculiarities of the Development of Tourism in Ukraine	37
BENYE JÁNOS: Tatabánya területfejlesztési koncepciója és a politika kapcsolata	45

Történelem

SIPOS MÓNICA: Kárpátalja etnikai arculatának változása 1945–2001 között	65
BARÁTH VIKTÓRIA: A donbászi munkaszolgálat a Beregszászi járás elhurcoltjainak emlékezetében	73
PALLAGI LÁSZLÓ: A „malenykij robot” a somi lakosok emlékezetében	87
BOROS LÁSZLÓ: Cserkészek és leventék Kárpátalján 1938–1941	93
BUJDOSÓ ISTVÁN: Az Ungvári Drugeth Gimnázium története (az alapítástól az 1880-as évek végéig)	101
DOBOS SÁNDOR: Levéltári források. Beregszász természetes és első mesterséges utcaneveiről	113

Egyház (történet)

SZENDREY ANITA: A beregszászi római katolikus egyház helyzete a szovjet rendszer kiépítésének kezdetén (1944–1949)	127
TÓTH ZSUZSA: A Kárpátaljai Református Egyházkerület megalakulása, egyházmegyéinek küzdelmei a Csehszlovák Köztársaság kötelékében (1920–1928)	135
МАНУРСЬКА АНЕТТ: Adalékok a beregszászi református temető történetéhez és jellemzéséhez	143

Nyelv, nyelvtanítás, pedagógia

- БЕРЕГСАСИ АНИКО–ЧЕРНИЧКО СТЕПАН: Образовательная и языковая политика Украины как фактор языковых конфликтов 149
- MÁRTA FÁBIÁN–ILONA LECHNER–ERZSÉBET BÁRÁNY–ILONA HUSZTI: Teaching English to young learners through stories: Implementing story-based language teaching methodology in pre-service teacher training 157
- KOMONYI ÉVA–LÉTAI BÉLA: Miért nem szeretik a diákok a kémiát? 165

Természet

- SZANYI SZABOLCS: Vándorló és terjedő nagylepkefajok (Lepidoptera, Macroheterocera) Kárpátalján 179
- ILLÁR LÉNÁRD–FÁBIÁN ZOLTÁN: Nappali nagylepkék élőhelyek közötti elterjedése Tiszakeresztúrban 185
- JEVCSÁK MELINDA–KOVÁCS GIZELLA–JÁMBORNÉ BENCZÚR ERZSÉBET: Az Ungvári Botanikus Kert fásnövény anyagának felmérése és értékelése 197
- КЛИМОВИЧ П. В.: Фізико-хімічні властивості як показник ландшафтно-меліоративної характеристики ландшафтів 209

Recenzió

- HIRES-LÁSZLÓ KORNÉLIA: Recenzió. Ukrajna nyelvi és etnikai sokszínűsége egy kötet tükrében MELNIK SZVITLANA – CSERNICSKÓ ISTVÁN: Етнічне та мовне розмаїття України: аналітичний огляд ситуації 215
- LECHNER ILONA: Recenzió. HIRES-LÁSZLÓ KORNÉLIA: „Az öreg fát már nagyon nehéz kivágni” A nemzeti és lokális identitás faktorai az ezredfordulón a kárpátaljai magyar közösségben 219

Az Ungvári Drugeth Gimnázium története (az alapítástól az 1880-as évek végéig)

Rezümé 1301-ben egy francia eredetű nápolyi család került Magyarországra az Anjouk kíséretében, kiknek tevékenységét és működését nem lehet elválasztani vidékünk történetétől. Ők voltak a híres Drugethek. Először az Anjou-dinasztia szolgálatában álltak, majd Szapolyai János király oldalára pártoltak. Ennek a családnak közel 400 éves uralma nagyban hozzájárult ahhoz, hogy vidékünkön fellendüljön a kultúra, oktatás és megerősödjön a katolikus vallás. Az Északkeleti-Felvidék jöveői voltak, iskolákat, kórházakat alapítottak. Részt vettek a katolicizmus és protestantizmus élet-halál harcában. Nevükhöz fűződnek olyan építkezések, mint az ungi vár, és az ungvári magyar gimnázium, mely tanulmányunk tárgyát képezi, amely több mint 300 éven keresztül állt fenn és biztosította Ungvár és a vidék lakosságának megfelelő szintű oktatását és nevelését. Kutatásunk fő célja az volt, hogy egy átfogó képet nyújtsunk az 1613-ban gróf Drugeth III. György által a Zemplén vármegyei Homonnán alapított, majd 1646-ban Ungvárra áthelyezett tanoda működési történetéről. Bemutassuk a gimnázium szerkezetét és a tanári életformákat, végigvezetve az olvasót azon épületeken, amelyek helyet adtak a magyar ajkú tanulók oktatásának.

Резюме У 1301 році до Угорщини під патронатом династії Анью потрапила сім'я французького походження, діяльність та функціонування якої не можна відокремити від історії нашого краю. Цією сім'єю були відомі Другети. Спочатку вони були на службі династії Анью, але згодом перейшли на сторону короля Яноша Сапоїї. За період їхньої 400-літньої діяльності в нашому краї відбувся розквіт культури та науки, посилення позицій католицької віри. Вони були фундаторами шкіл та лікарень в південно-східному регіоні, брали участь у боротьбі за право існування католицької та протестантської віри. Їхні імена пов'язують з такими будівлями, як Ужгородський замок та Ужгородська гімназія, яка і є об'єктом нашого дослідження. Саме Ужгородська гімназія була більше 300 років гарантом належних освіти та виховання для жителів Ужгорода та його околиць. Головною метою нашого дослідження було показати повну картину функціонування навчального закладу, заснованого в 1613 році графом Дердем Другетом III в місті Гомонна Земплінського жупанату та згодом перенесеного до міста Ужгорода; а також продемонструвати структуру гімназії, форми побуту викладачів, провести екскурс тими будівлями, які дали змогу здобувати освіту угорськомовним учням.

Mielőtt rátérnénk e híres tanoda múltjának és működésének bemutatására, mely az évszázadok folyamán átélt több vallási lázongást, szabadságharcot, forradalmat és világháborút, s e megpróbáltatások során is képes volt fennmaradni, szükségesnek látjuk, hogy megismertessük az olvasót a Drugeth-nemzetséggel. Azokkal a személyekkel, kik áldozatos munkával és odaadással hozzájárultak a Homonnai Collégium majd később Ungvári Gimnázium alapításához és működésének biztosításához. Röviden felvázoljuk, hogyan kerültek a Drugethek Magyarországra, s ezáltal vidékünkre, azokat az intézkedéseiket, amelyekkel bevették nevüket a világ és Kárpátalja történetébe.

A Drugethek francia eredetű nápolyi család. Családi történetük szorosan összefonódik az Anjou-dinasztiával, melynek hosszú ideig szolgálatában álltak. Első képviselőjük, Drugeth I. Fülöp 1301-ben került Magyarországra Károly Róbert kíséretében mint annak nevelője. Ettől kezdve Károly Róbert jobb keze trónjának megszilárdításában. Fülöp 1316-ban már Szepes és Újvár ispánja.¹ 1312-ben Károly királytól megkapta az ungi várat a pozsonyi csatában tanúsított vitézségéért. Ő kezdi meg a mai vár építését 1320–27 körül.² 1322–1323 között a királyné tárnokmestere volt, majd 1323–27 között pedig a nádori tisztséget töltötte be. Hűséges szolgálataiért Károly Róbertől Lubló és Palocsa várát kapta. 1327-ben halt meg, de mivel nem volt gyermeke, vagyonát unokaöccsére, Vilmosra hagyta.³ Drugeth Fülöp öccse, I. János 1292-ben született és 1312-ig Itáliában maradt. Csak azután jött Magyarországra, hogy testvére már karriert futott be. Testvére halála után, 1328-tól ő lett a nádor egészen 1335-ig. 1327-től 1334-ig Bács, Somogy,

* A Sislóci Dobó István Középszkola angol- és történelemtanára.

¹ Zubánics László: Régmúlt virágok illata. Intermix Kiadó, Ungvár–Budapest, 2002. 70.o. (a továbbiakban: Zubánics 2002).

² Botlik József–Dupka György: Magyarlakta települések ezredéve Kárpátalján. Intermix Kiadó, Ungvár–Budapest, 1993. 231.o. (a továbbiakban: Botlik–Dupka 1993).

³ A Pallas Nagy Lexikon. V. kötet. Budapest, Pallas Irodalmi és Nyomdai Részvénytársaság, 1893. 532. o.

Tolna, Ung, Zemplén főispánja volt. 1322-ben Károly Róbert Drugeth János nádort Homonna és Ungvár örökös urává tette. Ez időtől fogva negyedfélszázadon keresztül szerepelnek a Drugethek mint Ung megye főispánjai s egyúttal örökös urai. Drugeth I. János a Gerényi és a Homonnai Drugethek őse. 1335-ben hunyt el. A nádori székbe idősebb fia, Vilmos követte. Ő alapozta meg a család későbbi birtokállományát. Az ő nevéhez fűződik az 1335-ös visegrádi hármaskirálytalálkozó megszervezése.⁴ Mivel neki sem voltak utódai, vagyonát testvérei – I. Miklós országbíró és II. János zempléni ispán örökölte, a Homonnai Drugethek őse. Az ő leszármazottait már Homonnaiaknak is hívják. Drugeth I. Miklós, I. Drugeth János fia, a Gerényi Drugeth család törzsatyja. 1330-as Zách Feliciánmerényeletnél ő mentette meg Károly király fiainak életét. 1345–51 között ungi főispán. Nagy Lajos októzája hadi dolgokban. 1350-ben részt vett a nápolyi hadjáratban, s ezért a király Salerno kapitányává tette. 1355-ben hirtelen halt meg.⁵ 1350–1353 között Drugeth II. Miklós, Drugeth II. János fia az ungi főispán. 1373–1379 közötti időszakban Drugeth III. Miklós volt Ungvár főispánja. Fiában, Istvánban halt ki a Gerényi Drugeth család.

Másik nagy kiválóság III. Drugeth Ferenc, I. György és Tarczay Anna fia. 1552–76 között Ung megye főispánja. Minden igyekezetét a közbiztonság megjavítására irányozta. Révay Magdolnával majd Perényi Erzsébettel kötött házasságából két gyermek született, Fruzsina és György. II. Drugeth György már fiatalon is hatalomvágyó volt, 1584-ben megtámadta és elfoglalta Terebes várát, majd csapataival megszállta Gerényt is, ahol szülei éltek és azt is kifosztatta. György, feleségével, Dóczy Fruzsínával előbb Terebesen, majd Nevickén telepedett le. Házasságukból két gyerek született, Mária és az a György, aki a Homonnai Collégiumot alapította.

Most jöjjön annak a személynek a bemutatása, akit az Ungvári Gimnázium első alapítójának tekintenek. Gróf Drugeth III. György, a kor egyik legszínesebb egyénisége. 1603–1623 között Ung vármegye főispánja, 1610-ben II. Mátyás Zemplén vármegye főispánjává nevezi ki, az Aranygyapjas Rend lovagja.⁶ Fialat korában Bocskai István lelkes híve, üldözi a katolikusokat. 1609–1610 között megtagadja a protestáns hitét és Pázmány Péter hatására katolikussá válik. 1610-ben feleségül veszi Nádasdy Katát. 1614-ben Ferdinánd főherceg az Aranygyapjas Rend címével tünteti ki, a katolikus vallás iránt tanúsított lelkes buzgalmaért. III. Drugeth György 1611-ben Forgách Zsigmond felső-magyarországi főkapitánnyal együtt Erdélyre tör mint fejedelmi trónkövetelő Báthory Gábor ellen. Seregük vereséget szenvedett, ők maguk is csak Moldován keresztül tudtak hazatérni.⁷ Báthory Gábor meggyilkolása után ő lett a császár és a budai pasa jelöltje az erdélyi trónra Bethlennek szemben. Hajdúkat kezdett el toborozni hadjáratára, de azokat Rhédey Ferenc nagyváradi főkapitány szétverte.⁸ Az 1615–19-es évek Bethlen elleni támadások fő intézője. A kudarcok után visszavonult birtokaira. A főúr már 1612-ben a királytól engedélyt kért egy gimnázium felállítására, amit meg is kapott és 1613-ban Homonnán létre is hozott. 1619-ben Bethlen Gábor erdélyi fejedelem megtámadta a királyi országrészt, szeptember 1-jén a szabolcsi hajdúk rajtaütöttek Terebesen, hogy Györgyöt elfogják. A grófnak sikerült Lengyelországba menekülnie. Birtokai Bethlen kezébe kerültek.⁹ Külföldön hadat gyűjtött, 1619. november 23-án visszatért és megverte Rákóczi György csapatát. Mivel az ütközetben serege nagy részét elveszti, Abaffy tokaji kapitány támadását már nem tudja visszaverni és ismét Lengyelországba kénytelen menekülni. Halálának pontos dátuma nem tisztázott, egyesek 1623-ra teszik,¹⁰ míg a történészek többsége 1620-as évet jelöli meg.¹¹

⁴ Zubánics 2002, 71. o.

⁵ Blanár Ödön: Az Ungvári Királyi Katholikus Főgimnázium háromszázados története 1613–1913. Ungvár, 1913. 101. o. (a továbbiakban: Blanár 1913).

⁶ Gálócsy Zoltán: Ung vármegye főispánjai és tisztviselői a legrégebb koroktól 1867-ig. (Szerkesztette: Csatóry György) Hatodik Síp Alapítvány, Mandátum Kiadó, Budapest–Beregszász, 2002. 35. o. (a továbbiakban: Gálócsy 2002).

⁷ Blanár 1913, 106. o.

⁸ Zubánics 2002, 78. o.

⁹ Mészáros Károly: Ungvár története a legrégebbi időkől máig. Pesten. Ráth Mór Könyvkereskedésben és Bizottmányban, 1861. 86. o. (a továbbiakban: Mészáros 1861).

¹⁰ Gálócsy 2002, 35. o.

¹¹ Zubánics 2002, 80. o.

Mészáros Károly 1626-ra datálja a gróf halálát.¹² Fia, Homonnai Drugeth X. János, 1626-45 között Ung vármegye főispánja. Az ungvári gimnázium második alapítója. 1636-ban II. Ferdinánd országbíróvá emelte, de e mellett megmaradt Ung és Zemplén megyék főispánja. Mindenben folytatta apja munkáját, ebben nagy segítségére volt felesége, Jakusits Anna, az egri püspök húga. A főúr a reformátusokat üldözte, leromboltatta a vár körüli iskolát, templomot és parókiát.¹³ 1640. július 31-én kelt alapítólevelében úgy rendelkezik, hogy a kollégiumot Homonnáról helyezték át Ungvárra.¹⁴ Homonnai Drugeth János igen fiatalon halt meg 1645-ben. Két gyermeket –Katalint és IV. Györgyöt– hagyott maga után. Gróf Drugeth György 1647-től 1661-ig töltötte be Ung vármegye főispáni tisztségét. Fiai, II. Bálint és XI. János. 1679-ben Gróf Drugeth Bálint, Ungvár örökös grófja, esztergomi kanonok, corbáviai választott püspök, Szent-jobbi apát. 1679-ben ismeretlen okok miatt testvérenek, Drugeth János grófnak kellett átadnia a főispáni tisztséget, de 1689-től ismét Ung vármegye főispánja, ezt a tisztséget 1692-es haláláig megtartotta. Ezen Bálinttal halt ki a nagyhirű Drugeth család.¹⁵

Mint láthatjuk, az idegenből ideszakadt Drugeth-nemzetség csaknem 400 évig, 12 vármegyében, közel egy millió holdnyi területet mondhatott magáénak. Először az Anjou-dinasztia szolgálatában álltak, majd Szapolyai János király oldalára pártoltak. Ez a francia eredetű nápolyi család közel 400 éves uralma nagyban hozzájárult ahhoz, hogy vidékünkön fellendüljön a kultúra, oktatás és megerősödjön a katolikus vallás. Az Északkeleti-Felvidék jötevői voltak, iskolákat, kórházakat alapítanak. Részt vettek a katolicizmus és protestantizmus élet-halál harcában.¹⁶ Nevükhöz fűződnek olyan építkezések, mint az ungi vár, és az ungvári gimnázium, amely több mint 300 éven keresztül állt fenn és biztosította Ungvár és más vidékek lakosságának megfelelő szintű oktatását és nevelését. Az oktatás színvonalának emeléséhez továbbá nagyban hozzájárult a pálos szerzetesrend betelepítése Ungvárra, valamint az 1384-ben a vár déli árka mellett építtetett pálos kolostor és templom a Drugethek által, ami 1430-ig működött.

A katolikus egyház vitathatatlan eredménye, hogy ő vetette meg a nyugati műveltség, s ennek révén az iskolák alapját. A XVI. századi szórványos és nemegyszer meghiúsult kísérletek után a katolikus közép- és felsőfokú oktatás tartós megszervezése a XVII. század első felében ment végbe, főként a jezsuiták által.¹⁷ A Jézus társaságiak rendjét Loyolai Szent Ignác alapította. A katolikus hit e rettenthetetlen bajnokait 1560-ban Oláh Miklós esztergomi prímás, később Draskovits György kalocsai érsek telepíti be Magyarországra, hol virágzó kollégiumaik voltak.¹⁸ A királyi Magyarországon az első jezsuita gimnázium 1616-ban nyílt meg Nagyszombatban, majd sorra alakultak a továbbiak is: 1626-ban Pozsonyban, 1627-ben Győrött, 1623-ban Szatmáron, 1636-ban Sopronban, 1649-ben Besztercebányán, 1655-ben Trencsénben és Kassán, 1662-ben Sárospatakon.¹⁹

Egyes írások szerint a XI–XIII. században Ungváron már létezett iskola, ami az egyházi fennhatósága alatt állt. Viszont egyetlen archív dokumentum sem igazolja, hogy a mostani Kárpátalja területén a XI–XIII. században léteztek volna iskolák. Az ő létezésükről dokumentum csak a XIV. századból létezik.²⁰ Az egyik ilyen iskola a városi, melynek János volt a tanítómestere, vezetéknevét nem tudni. A másik tanintézet I. Drugeth László által betelepített pálos szerzeteseknek kolostori iskolája, melyet 1384-ben építenek és

¹² Mészáros 1861, 85. o.

¹³ Zubánics 2002, 80. o.

¹⁴ Blanár 1913, 109. o.

¹⁵ Gálocsy 2002, 35-36. o.

¹⁶ Botlik–Dupka 1993, 231. o.

¹⁷ Magyarország története tíz kötetben 1526–1686. Főszerkesztő: Pach Zsigmond Pál. 2. kötet, 2.kiadás. Akadémia kiadó, Budapest, 1987. 1492. o. (a továbbiakban: Pach 1987).

¹⁸ Verédy Károly: Pedagógiai Encyclopaedia. A neveléstudomány szótára. Athenaeum R. Társulat Kiadása. Budapest, 1886. 486. o. (a továbbiakban: Verédy 1886).

¹⁹ Pach 1987, 1493. o.

²⁰ Висіцька Таміла: Три сходинки до самоствердження. Ужгород. Ліра, 2006. с.10. (a továbbiakban: Висіцька, 2006).

1430-ig áll fenn.²¹ Ezek voltak az előhírnökei az ungvári gimnáziumnak. E oktatási intézmény előde Gróf Drugeth III. György Zemplén és Ung vármegyék főispánja, az Aranygyapjas Rend lovagja, királyi főpohárnok, belső titkos tanácsos által alapított homonnai kollégium a híres Zemplén megyében.

Az ungvári gimnázium létrejötte nagyban hozzájárult a XVII. században beindult ungvári magyar nyelvű oktatási rendszer fejlődéséhez.

Mint fentebb említettük, a gróf kitért a protestáns vallásra és üldözte a katolikusokat, mígnem 1610-ben Pázmány Péter buzdítására visszatért a katolikus hitre. 1611-ben Forgách Zsigmond felső-magyarországi főkapitánnyal együtt Erdélyre tört mint fejedelmi trónkövetelő Báthory Gábor ellen. Mivel seregeik kudarcot vallottak, a főúr visszavonult birtokaira, és 1612-ben engedélyt kért a királytól egy gimnázium felállítására Homonnán, Zemplén vármegye északi részén. II. Mátyás engedélyezte az intézet felállítását, az akkori jezsuita generális, Aquaviva Claudius pedig kész volt, hogy az alapítandó kollégiumot ellássa tanerővel. Drugeth György 1613. június 9-én levelet írt a megnyitandó tanintézet első rektorához, Dobokay Sándorhoz, amiben sürgeti a jezsuita atyák jövetelét.²² 1613. november 22-én a gróf Rómából is megkapta az engedélyt, hogy a rendnek társházat és kollégium-gimnáziumot alapítson.

Az első ünnepélyes alapításra 1613. november 23-án került sor. A rendház első lakása az egykori szentferenci szerzeteseknek a zárdája volt, de az épület már omladozott, s javítást igényelt, amit Drugeth György 1614-ben meg is tétetett. Így a tanítás csak 1614-ben kezdődött, s folyt 1619-ig.²³ Egyes források szerint a gimnáziumban eleinte alacsony számú jezsuita tanítók voltak, s kezdetben az intézet négy osztályból állt.²⁴ Más adatok szerint 1613-ban a főúr hatosztályos kollégiumot hozott létre. Az intézet 1613-tól 1646-ig a Collegium S.J. Homonnense nevet viselte. A tanítás nyelve 1614-től egészen 1785-ig a latin volt.²⁵ A jezsuiták idejében sem tandíj, sem pedig beíratási díj nem volt. 1615. július 2-án gróf III. Drugeth György kiegészíti az 1613. november 23-án keltezett alapítólevelét, melyet II. Mátyás király is megerősített.

A gimnáziumba a Magyar Királyság különböző részeiből érkeztek diákok, Erdély délkeleti részéből, Székelyföldről, Horvátországból, Dalmáciából. Magyarok, erdélyiek, tótok, horvátok, lengyelek egyaránt hozták ide gyerekeiket vallási különbség nélkül. A XII. század a vallási villongások éve, s vidékünket sem kerülték el ezek a harcok. 1619-ben Bethlen Gábor erdélyi fejedelem csapatai elfoglalják az ungi várat, betörnek Homonnára és elűzik Drugeth Györgyöt és a jezsuitákat Lengyelországba. November 23-án visszatérve sikerült megvernie Rákóczi György csapatait Homonnán, de Abaffy tokaji kapitány ismét az ország elhagyására készíti, birtokait pedig Bethlen Gábor szerzi meg. Az erdélyi fejedelem támadása miatt a homonnai rendházat feloszlatták, a kollégiumot pedig feldúlták. Mivel Drugeth Györggyel a jezsuiták is Lengyelországba menekültek, az oktatás a kollégiumban szünetelni kényszerült.²⁶ Tíz év számkivetés után 1629-ben, Bethlen Gábor halála után térhettek vissza a rendtagok Homonnára, de már Drugeth György nélkül, ki 1620-ban elhalálozott. 1630-ban X. János, a homonnai kollégium alapítójának fia visszakapja az elkobzott birtokokat és folytatja tovább apja hittérítő tevékenységét, üldözte a protestánsokat. 1629–44 között újra megnyílik a kollégium a diákok számára. A homonnai kollégium Ungvárra való áttelepítésének időpontjában s okában nincs egyetértés egyes személyek között, kik valamilyen módon érintették e témakört vidékünk történetének leírásában, sem azok között, kik behatóbban foglalkoztak a gimnázium történetével. E tekintetben elég nehéz a homonnai tanintézet Kárpátalja jelenlegi közigazgatási

²¹ Botlik–Dupka 1993, 231. o.

²² Zubánics 2002, 78. o.

²³ Mészáros 1861, 86. o.

²⁴ Blánár 1913, 45–46. o.

²⁵ Висіцька, 2006, с. 17.

²⁶ Botlik–Dupka 1993, 231. o.

központjába való áthelyezésének pontos dátumát és okát meghatározni. Mészáros Károly „Ungvár története a legrégebb időktől máig” című művében azt írja, hogy Munkácson hatalmas erőre fejlődött a protestantizmus, s Ung város katolikus híveit immár jobban kezdi fenyegetni, mint Homonnát, így Drugeth János ungi főispán a jezsuita atyák társházát és tanodáját 1636-ban Ungvárra helyezte át.²⁷ Továbbá 1636-os alapítás olvasható *Magyarország története* című könyvben Pach Zsigmond Pál főszerkesztésében.²⁸ Zubánics László azt mondja, hogy a homonnai tanodát 1640-ben a jezsuitákkal együtt Drugeth János telepítette át vidékünk jelenlegi központjába.²⁹ Szintén 1640-et említ Botlik József történész *Közigazgatás és nemzetiségpolitika Kárpátalján* című munkájában.³⁰ Érdekes, hogy egy másik könyvében ezt írja „*Buzgó katolikus, 1613-ban a jezsuita atyáknak kolostort és kollégium-gimnáziumot alapít, amelyet 1646-ban fiának Drugeth Jánosnak özvegye Jakusits Anna grófnő Ungvárra telepít, arra a helyre, ahol a püspöki palota épült később.*”³¹ Az 1644-es év is felmerül egyes irodalmakban, mely az oktatás és iskolák fejlődésével foglalkozik Kárpátalján. Itt az olvasható, hogy a kollégiumot Homonnáról nem Drugeth György fia, X. János helyezte át megyénk központjába, hanem felesége, Jakusits Anna. A kollégium neve pedig S.J. Ungvariense lett.³² Blanár Ödön könyvében szintén 1646-os dátumra hivatkozik a jezsuita tanoda áthelyezését illetően.³³ Egyes adatokat ki is zárhatunk, ha figyelmesen megvizsgáljuk a X. Drugeth János által 1640. július 31-én keltezett ungvári kollégium alapítólevelét. Az oklevélben az olvasható, hogy Homonnáról Ungvárra akarta vinni az intézetet. „*Tisztviselőinknek és egy szóval mindenkinek, a kiket jövendőben is ez irásunkbeli rendelés illetve, e pecsétes, és kezünk irásával megerősített levelünk által örök emlékeztetre adjuk tuttokra, hogy Mi maghunk is indulattyan és meghmásolhatatlan is akaratumkon fundulván Istenes igyekezetünket, a Pater Jezsuitáknak ő kegyelmeiknek, a mi Unghvári saját városunkba egy értékünkhöz és Grófi méltósághoz becsületünkhöz illendő tiszteességhes Collégiumot, melyben, kápolnán, Bibliothekán, konyhán, Sáfárházon, Pinczén, Refectoriumon, Vestiariumon, téli közmuseumon, Infirmarian, Patikán és egyéb efféle közönséges házakon kívül, huszonnégy szerzetes ember, külön-külön féle kamarákban tághassan el lakhassék, együtt az hét Iskolákkal és azokon felyül egy öregh Auditoriummal. Grófi szónkra, böcsületünkre magunk mindennemő materiájából, melly közből, mészből, téglából, fővényből, fából, deszkából, sindelből áll fundamantumtul fogunk igérthünk föl épiteny.*”³⁴ Ez az adat élesen szemben áll azzal az állítással, hogy 1636-ban lett volna a gimnázium alapítva megyénk székhelyén, mivel az okiratban még csak említést tesz egy építendő épületről a gróf. E nemes szándékának az okát a katolikus hit és istentisztelet gyarapításában és terjesztésében jelöli meg. Drugeth János alapítóleveléből azt is megtudhatjuk, hogy már édesapja tervei között is szerepelt a kollégium áttelepítése, melyben csak halála akadályozta meg. „*Atyánknak véletlen halála olly illetlenül nem történik vala ki a Patereket Collégiumostól és Iskolástól Unghvárra akarta által vinni.*” Azt is hozzáteszi a főúr, hogy ő végrehajtotta volna apja akaratát, ha nincs hazájukban az a sok zűrzavar, a Bethlen Gábor erdélyi fejedelem vezette felkelés, amely az ország elhagyására kényszerítette családjával és a jezsuitákkal együtt. A másik dolog, ami szintén az 1636-os áthelyezés ellen vall az, hogy X. János említést tesz arról levelében, hogy fia, Homonnai Gyurika a homonnai iskolában tanul. Mivel az ország bírása és Magyarország felső részének generálisa 1640-ben keltezte oklevelét, és mint ebből kiderül, fia még

²⁷ Mészáros 1861, 86. o.

²⁸ Pach 1987, 1493. o.

²⁹ Zubánics 2002, 80. o.

³⁰ Botlik József: *Közigazgatás és nemzetiségpolitika Kárpátalján*. I. kötet. Magyarok, ruszinok, csehek és ukránok. 1918-45. Imi Print Kft, Nyíregyháza, 2005. 193. o. (a továbbiakban: Botlik 2005).

³¹ Botlik-Dupka 1993, 231. o.

³² Висіцька, 2006, 17. o.

³³ Blanár 1913, 18. o.

³⁴ Aba József, Berkes Zoltán: *Homonnai Drugeth János írásai Ung megyéről*. Mandátum kiadó, Hatodik Síp Alapítvány. Beregszász–Budapest, 1998. 90. o.

homonnai iskolában tanul egyenesen ellentmond annak a feltételezésnek, hogy 1636-ban már a gimnázium Ungvár városában működött volna. Az okiratban az is fellelhető, hogy az alapok lerakása csak 1640-ben kezdődtek el, és Drugeth János évente 400 magyar forinttal járult hozzá a munkások kifizetéséhez. Ezen felül annyi deszkát, léceket, szarufát, gerendát, téglát, meszet kész adni, amennyit az épületnek szüksége meg fog kívánni. A gróf talán sejtette korai halálát, ezért levelében előre gondoskodik arról, ha ő hamarabb halna meg és az átvitelt a kollégiumnak az idejében való felépítése miatt nem teljesíthetné, úgy azt neje, Jakusits Anna, vagy gyermekei okvetlenül teljesítsék, mert az Ungvárra való áthelyezés már édesapjának III. Drugeth Györgynek is az óhaja volt. *„Hozzá vettyük azt is hogyha medio tempore mig az épület el nem kezdődik, vagy az el nem végződik, Isten kiszólitana bennünket e világból, azon épületnek véghbe vitelére mind kedves házas társunkat Gróff Jakusith Anna Asszonyt, mind pedig gyermekeinket, maradékainkat, successorinkat együtt ezen pecsétes és kezünk irásával megerősített levelünk által, per modum testamentarias dispositionis, ugyan mostan kötelezzük annak elvégzésére és per omnia köteleseknek lenni, Országgi Biróságunk sententiája által prononciállyuk.”* Ebből a rövid részletből is kitűnik az tény, hogy az 1636-os és 1640-es dátum nem állja meg a helyét annak tekintetében, hogy ekkor lett volna az intézet Homonnáról városunkba áttelepítve, mivel csak 1640-ben kezdődött a kollégium alapjainak lerakása, így sem a jezsuiták nem lehettek elszállásolva, sem pedig épület nem volt számukra a tanításhoz. Mi is volt az oka és kényszerűsége az intézet áthelyezésének? Az intézet második nagy alapítója okmányában leírja, miért látja szükségesnek a tanoda új városba való helyezését.

1610-ben Gróf Drugeth György áttért a katolikus hitre, ami indítéka lehetett annak, hogy Bethlen Gábor 1619-ben elfoglalja az ungi várat és a főurat megfossza zempléni birtokaitól, amit majd csak fia 1630-ban kap vissza az erdélyi fejedelem halála után.³⁵ A protestáns vallás Zemplén megyében is nagy arányokban terjedt, ez a jól szervezett iskolából merítette erejét. A homonnai katolikus gimnázium viszont sok személyt visszatértített. A protestáns nagyurak ezzel ellenségei lettek Drugeth Györgynek, aztán fiának és a jezsuitáknak is. A tanintézet tehát nem működhetett eredményesen tovább. Már az említett 1919-es Bethlen-betörés is arra kellett, hogy sarkallja a Drugetheket, hogy tanodájukat áthelyezzék. Az igazi indíték tehát nem az, hogy Ungvár szebb város és jobban vonzza az ifjúságot, hanem a sok háborúk és betörések miatt volt szükség az intézetet egy biztonságosabb helyre átszállítani.

Drugeth János az ungvári gimnázium számára azt a helyet szánta, ahol ma a görög katolikus székesegyház áll. Az új épületbe való átköltözést 1644-ben kitört I. Rákóczi György-féle mozgalom hiúsította meg. A harmincas években a katolicizmus nagy léptekkel folytatta a térhódításait, s Pázmány térítő munkásságának gyümölcsei már kezdtek beérni a negyvenes években. Rákóczi ellen protestáns családok katolikus sarjai fogtak fegyvert, köztük Wesselényi Ferenc, a későbbi nádor és Zrínyi Miklós, az ifjú költő, valamint Drugeth János. Rákóczi György hadjáratai az elődeihez képest sokkal inkább vallásháborúk. Manifesztumában a nádori tekintély sérelmeit, a királyválasztó jog megszüntetésére irányuló törekvéseket is emlegette ugyan, de a legfőbb bajnak a jezsuitákat tartotta, s elsősorban a protestáns érdekeket, a lelkészek elűzését, a templomok elfoglalását mondta fegyverfogása indokainak.³⁶ 1644-ben I. Rákóczi György, a protestantizmus bajnoka Erdélyből Magyarországra törve hadjáratát Munkácsról Ungváron keresztül Kassa felé irányította. Mivel Drugeth János ellenállt az Ungváron át Kassára tartó fejedelemnek, a várost erős ostromtűz alá vette, megszállta Ungvárt és a bombái súlyosan megrongálták az épülő kollégium épületét. A jezsuiták társházát lerombolta, a rendtagokat pedig a gimnázium alapítójával elkergette. Drugeth János Lengyelországba menekült, ahol fiatalon meg

³⁵ Zubánics 2002, 80. o.

³⁶ Hóman Bálint–Szekfű Gyula: Magyar történet. IV. kötet. Királyi Magyar Egyetemi Nyomda. Budapest, 1939. 156.o. (a továbbiakban: Hóman–Szekfű 1939).

is halt.³⁷ A mozgalom lecsillapultával még az 1645. december 16-án megkötött linzi béke évében visszatértek Ungvárra a szerzetesek, de még Homonnára kényszerültek vonulni, mivel a megromlott új ungvári épület helyreállítása és befejezése, melynek gondja már az 1645-ben elhunyt alapító gróf feleségére maradt, időt igényelt.³⁸ Az épület a bajok elmúltával hamar elkészült, így a jezsuiták 1646-ban Ungvárra költözhettek és megkezdheték oktató-nevelő munkájukat. A hosszabbnak ígérkező béke reményében a gimnázium megnyitotta kapuit. Ungból és a szomszédos vármegyéből sereglett ide a diákság, akik közt az első osztályban 24–30 éves ifjakat is találhatunk.

A tanítást egy újabb harc, mozgalom szakította meg, mely a vallásszabadságért és a Habsburg abszolutizmus ellen harcolt. Ez nem volt más, mint az 1678-ban kitört Thököly Imre által vezetett felkelés. Ahol a kuruc király megjelent, a szerzeteseket elűzte, a katolikus templomokat visszaadta a protestánsoknak, s amint a katolikus hullám az eperjesi és pataki református iskolákat megszüntette, úgy zárta be Thököly a kassai és egyéb jezsuita kollégiumokat, ismét megnyitva a protestáns iskolákat. 1679-ben Thököly Huszt és Munkács bevétele után lengyel és tatár csapatokkal Ungvárt is megszállta. Katonái a város katolikus lakosait kirabolták és leöldösték. Egyik vezére Galambos Ferenc, az ungvári kollégium egykori növendéke a várost felgyújtotta, a kollégiumot megromlaltta, a jezsuitákat pedig elűzte. 1684-ben elkobozta a királyhoz hű urak birtokait, köztük a Homonnaiakét és Zichyekét. 1684. április 14-én a kuruc vezér véget vetett a közel 400 éves Drugeth-uralomnak. Elfogta az utolsó Drugethet, Zsigmondot, akit Kassán lefejeztetett. A magvaszakadt családi birtokok visszaszálltak az államkinestárra. 1684 tavaszán Shultz generális és Barkóczy Ferenc megkezdtek a kurucok visszaszorítását, ami mindkét oldalról véres kegyetlenkedésbe torkollott. 1685 elején a császáriak Zemplénbe és Ungba nyomultak, közeledtük hírére a hajdúvárosok is megmozdultak, s a töröktől kértek segítséget a hajdúk ellen. 1685-ben Shultz császári hadvezér ostrom alá vette Ungvárt, bevenni azonban nem tudta, mert május elején Thököly a város segítségére sietett, a németeket elűzte, de Ungvárt nem tudta sokáig tartani. Caprara egy mozgó hadcsoportot indított Ungvárnak, hogy azt bevegye. Galambos Ferenc, ki a várat védte, megadta magát, így kegyelmet kapott a császártól.³⁹

Természetes, hogy ilyen körülmények között a gimnázium működése szünetelt, s a rendtagok a városból távozni voltak kényszerűek. A tanintézet csak 1694-ben nyithatta meg újra kapuit, köszönhetően annak, hogy a harcok folyamán többször megromlódott. 1700 körül a gimnázium ismét visszanyerte tündöklését, s több mint 200 tanulóval lett népesebb. Itt tanult Thúróczi László is, aki az Ung megyei főjegyzőnek, Thúróczi Jánosnak volt a fia. Ez időben a tanoda hat osztályra volt beosztva. A következő neves tanárok munkálkodtak itt a XVII. században: Selendi János – igazgató, Balázsházy Imre – hitszónok, Ábrahámffy György – a szónoklattan és költészet tanára és Onódi Zsigmond – a nyelvtan előadója.

Az oktatás nem sokáig maradt zavartalan, mivel a XVII. század kezdetén Magyarország önálló nemzeti és politikai függetlenségének egén viharfelhők kezdtek gyülekezni, mely a II. Rákóczi Ferenc által vezetett felkelést, majd a szabadságharcot hivatott felvezetni. Ennek a mozgalomnak első lépései éppen megyénkben történtek, kinek akkori főispánja gróf Bercsényi Miklós, a Rákóczi-korszak egyik legkimagaslóbb vezérlő alakja.

1703. szeptember 17-én az Ungi Krajna, Beca Iván vezetésével elfoglalta Ungvár városát. Ostrom alá vette a várat, melyet egy század német muskétás védelmezett Schwetlik Ferenc kapitány parancsnokságával. 1704. március 16-án fél évi ostrom után a vár megadta magát, a német őrség szabadon elvonulhatott, a vár többi védője pedig kegyelmet kapott, de hűséget kellett esküdniük Rákóczinak. Habár a vár Ferenc herceg kezében volt, a gimnáziumot és a jezsuitákat működésében nem zavarta meg. A tanítás

³⁷ Mészáros 1861, 87. o.

³⁸ Botlik–Dupka 1993, 232.o.

³⁹ Uo.

csak az 1707/8. tanévben szakadt meg, ami a Széchényi-országgyűlés egyik határozatának köszönhető. A jezsuitáknak a rendelet értelmében egy meghatározott időn belül el kellett szakadniuk az ausztriai rendtartományoktól, és esküt kellett tenniük a konföderációra, különben – miként a német rendtagoknak, a magyaroknak is el kellett volna hagyni a Rákóczi hatalma alatt lévő területeket. Miután a jezsuiták nem voltak hajlandóak végrehajtani a fejedelem akaratát, ő azokat kiutasította területéről és elvette birtokaikat.⁴⁰ Az ungvári jezsuiták bizonyára Bercsényi közbenjárásának köszönhatték azt, hogy 1707-ben még folytathatták az oktatást a gimnáziumban 1708 elejéig. De mivel Rákóczi ügyének reménye ez időben oszladozni kezdett és emberei a nemzeti ügyre nézve a rendet veszedelmesnek látták, az országgyűlés rendelkezését rajtuk is végrehajtotta. A páterek Németországba és Lengyelországba távoztak, az ifjúság pedig 1708 februárjában szétoszlott. Ez időtől fogva a rendszeres tanítás 1718-ig szünetelni kényszerült.⁴¹

A szatmári megegyezés utáni nyugalmas évekre gondoltak arra a szerzetesek, hogy a gimnáziumot új életre keltsek. Egy-két tag ugyan már 1711-től visszajött, úgy hogy a következő évben már ketten-hárman voltak a kollégiumban, minthogy azonban a megrongált épület és az iskolák helyreállítása, s ügyeiknek újból való rendezése sok időbe került, bár szűk körű, de rendszeres tanítás csak 1718-ban indult meg. Ettől az évtől kezdve egészen 1773. július 21-ig, amikor is XIV. Kelemen pápai bullájában feloszlatta és eltörölte a jezsuita rendet. Magyarországon lefoglalták vagyonukat, melyhez többek között tartozott 41 gimnázium, 7 konviktus, 3 akadémia és 2 egyetem.⁴² 1773. október 28-án egy bizottság érkezett a kollégiumba, annak ebédelőjében felolvasták a pápai bullát és a király rendeletét, s a rektortól a kollégiumot a templommal és a kollégium összes javaival együtt átvették. A jezsuitáknak mint szerzetes testületnek a működése az ungvári gimnáziumban megszűnt. A tanoda felügyeletét gróf Eszterházy Károly egri püspök vette át.⁴³ A bizottság felsőbb meghagyás folytán a gimnázium vezetését havi fizetség fejében felajánlotta a rendtagoknak. A tisztségek betöltésére a következők vállalkoztak: Balogh János, Puchner Jakab, Simon János, Molnár István. A többi jezsuita pedig novemberben elhagyta a várost. Gróf Drugeth Homonnai János által épített jezsuita kollégium 1773-ban kincstári birtokká lett, s így egy ideig üresen állt, és csak annak a néhány tanárnak nyújtott szállást, kik az ifjúság tanításával foglalkoztak. 1774-ben a Gyapjú utcán Pólányi László kincstári pénztárnok házában tűz ütött ki, ami a tanodában és a kollégiumban is kárt okozott. Még ebben az évben egy erős vihar is megrongálta a létesítményt. Az épületek rendbehozatalára égető szükség lett. A kincstár bár közvetlen birtokos volt, a megrongált épületek kijavításába nem bocsátkozott, mert hiányzott a legfelsőbb engedély.⁴⁴

1775-ben Mária Terézia a Munkács melletti csernekhegyi kolostorból kiszorult görög katolikus püspökségnek adományozta a feloszlott jezsuita rend ungvári rendházát.⁴⁵ 1775. július 31-én érkezett Ungvárra Bacsinszky András munkácsi püspök néhány kanonok kíséretében, hogy a királyi adományt átvegye. Másnap délután tíz órakor az átadásra kiküldött bizottság összegyűlt a rektori szobában, ahol a püspök, a kanonok és a bizottsági tagok előtt Eöry Mihály megyei tisztviselő felolvasta a királyi határozatot, melynek értelmében a kollégium, a templom és a vár a kollégiumban lévő könyvtárral együtt a munkácsi püspöknek adatik át. A könyvtárra nézve azt a kikötést szabták meg, hogy annak könyveit a gimnázium tanárai térítvények átadása mellett a jövőben is használhatják. A tanintézettel kapcsolatban, mely a kollégiumnak a Gyapjú utca felé eső sarkán volt, úgy határoztak, hogy ott marad addig, míg más alkalmas helyen új nem épül. Az épület-rész olyan megrongált állapotban volt, hogy a retorika professzora kérvénnyel fordult a

⁴⁰ Ember Győző, Heckenast Gusztáv: Magyarország története 1686–1790. I. kötet. Akadémia Kiadó, Budapest. 1989. 208. o.

⁴¹ Blanár 1913, 61–63. o.

⁴² Hóman–Szekfü 1939, 657. o.

⁴³ Mészáros 1861, 91–92. o.

⁴⁴ Uo. 92. o.

⁴⁵ Botlik–Dupka 1993, 233–34. o.

vármegye főispánjához, Nagymihályi Gróf Sztáray Fülöp János úrhoz egy új gimnáziumi épület felállításának érdekében.

A főispán felkarolta az ügyet és 1776. május 24-én kérvényezte a helytartótanács előtt a tanoda felett szükséges javítás véghezvitelét és egy új gimnázium felállítását. Mivel a tanítás ügye ez időben egész Magyarországon rendezés alatt állt, az építkezés vidékünkön is évről évre elmaradt. A főispán felterjesztésében az új gimnázium helyéül a Nagy utcán, a római katolikus templom sorában és annak szomszédságában ajánlott egy alkalmas telket. Az ismételt kérvényezés felkeltette a helytartótanács figyelmét és 1777. május 31-én gróf Károlyi Antal, az akkori főigazgató a tanintézet látogatása alkalmával helyet nézett ki az új gimnáziumi épületnek, mert a régi intézet lebontása és egy újnak más helyen való felépítése elhatározottat.⁴⁶ 1778-ban e célból jött Ungvárra gróf Festetich Pál kamarai alelnök, aki azonban a felállítandó új épület helyéül nem a főispán által ajánlott régi templomtérrel fogadta el, hanem azt a helyet jelölte ki, ahol egy katonai kaszárnya állt. 1780 decemberében érkezett le a helytartótanács rendelete az új épületre nézve. A felsőbb hatóság pedig az építéshez szükséges anyagra vonatkozólag információt kért. A tanári kar e rendeletre adott felterjesztésében egy kápolnának az épületben való felállítását is kérelmezte. A helytartótanács elfogadta az épület tervét és a király elé terjesztette.

1782-ben,⁴⁷ egyes írárok szerint 1783-ban elkezdődött az építkezés a királyi kamara által Pozsonyból kiküldött építész vezetése alatt. A régi kaszárnya falait lerombolták, de meghagyták alapjaiból azokat a részeket, melyek az új gimnáziumi épülethez használhatóak voltak. Az új oktatási létesítménynek még ebben az évben el kellett volna készülnie, de mivel szeptemberben egy mérnököt küldtek ki az épület megvizsgálására, aki két szobát oly szűknek talált, hogy azokban kevés pad férhetett volna el, az ügyről a helytartótanácsnak jelentést tett és a felsőbb határozat megérkezéséig a munka szünetelt. A helytartótanács még 1783 októberében kincstári tisztviselőkből, gimnáziumi igazgatókból és két tanárból álló bizottságot küldött ki, hogy jelentést tegyenek a helyzetről. A bizottság azt a javaslatot tette, hogy vegyék meg a szomszéd házat, ami borbélyműhely volt, és annak helyén két osztályt építsenek: egyet az emeleten és egyet a földszinten. Ez meg is történt.

Az 1784/85-ös tanév elejére készen állt az épület. Az átadás megtörténtével készletette a tanítás és nevelés munkájának megkezdését az új épület berendezésének teljes hiánya. Ezen ügy segítettek, hogy a régi épület három osztályából a katedrákat és a padokat áthozták az újba, a régi gimnáziumban pedig a humanisták számára két szobát kijavítottak. Így történt, hogy ebben az iskolai évben a grammatisták az új, a humanisták pedig a régi tanintézetben voltak elhelyezve. A régi iskola épületét 1785-ben bontották le és az új épület belső berendezései is elkészültek ekkorra, ennek köszönhetően az 1785/86-os tanév elejétől kezdve az egész ifjúság az új gimnáziumban nyert oktatást. Az oktatás zavartalanul nem folyt sokáig. A II. József alatt behozott királyi biztosság munkácsi kerületének székhelye Ungvár lett. Megszaporodtak a hivatalnokok, de a város nem tudott elegendő helyiséget nyújtani számukra. A királyi biztos a kincstárat kereste fel, amely a maga helyiségeit átengedte, a kincstári aligazgató pedig saját maga számára a gimnáziumi épület emeletén három szobát lefoglalt hivatalos helyiségként. 1786-ban a királyi biztos a földszinten még két szobát lefoglalt a kerületi pénztár számára. E helyzetben az ifjúság saját helyiségéből kiszorult volna, ha a kincstári javak aligazgatója az általa elfoglalt helyiséget vissza nem adja. A királyi biztos viszont az elfoglalt helyiségeket nem adta át. II. József rendeleteinek megszüntetésével a gimnázium ismét rendeltetésének megfelelően működött. A zavartalan működés ismét nem tartott sokáig. 1791-ben a megye, a munkácsi püspök kérésére a levéltárat, mely 1747-től kezdve a jezsuiták kollégiumában volt, a püspöki épületből a gimnáziumba helyezte át.⁴⁸ A megye az átvitelért évente 15 öl fát és

⁴⁶ Fincicky Mihály: Polgármesteri jelenték Ung város közállapotáról. Kárpátaljai Magyar Kulturális Szövetség. Ungvár, 2001. 117–118. o. (a továbbiakban: Fincicky 2001).

⁴⁷ Mészáros 1861, 97. o.

⁴⁸ Blanár 1913, 160–162. o.

30 forintot utalt át a gimnáziumnak. Említésre méltó, hogy az első csatornázása az épületnek 1799-ben történt, első kövezése pedig 1806-ban készült el.

1850-ben kezdődik új korszak a magyar középiskolai oktatás történetében, amikor a Thun-féle „*Entwurf zur Organisatioion der Gymnasien und Realschulen*” oktatási reform Magyarországra is kiterjedt. Ennek értelmében szervezték a nyolc osztályú gimnáziumot, mely a klasszikus nyelvek és reál tantárgyak oktatására nagy gondot fordított.⁴⁹ 1852-ben találkoztak megyénkben és Ungváron olyan buzgó személyek, akik amellet voltak, hogy az új tanrendszer értelmében a hat osztályos ungvári gimnáziumot nyolcosztályúvá kell kiegészíteni. E személyek között első helyen említendő Varga István római katolikus plébános és főesperes. A város közönsége feliratot terjesztett a minisztériumhoz ez ügyben, és az hajlandónak is mutatkozott a gimnázium kiegészítésére. E határozatát azzal a megjegyzéssel küldte le a városnak, hogy ő a nyolcosztályú gimnáziumot kész tanerővel ellátni, ha Ungvár a gimnáziumi épületet kibővíti, mely akkori terjedelmében egy nyolcosztályos gimnázium befogadására elégtelen volt. 1854. augusztus 2-án báró Malowetz Lajos császári királyi főnök elnökle alatt képviseleti gyűlés volt, melynek 92. számú határozata indítja meg a gimnáziumi építkezés ügyét. 1854. szeptember 3-án tartott képviseleti gyűlés 97. szám alatt tárgyalás alá jött báró Malowetz Lajos megyei főnök előterjesztése, mely szerint a császári királyi közoktatási minisztérium Ungvár városa részéről szentesítés végett felterjesztett kérelmére az eddigi hatosztályos gimnázium nyolc osztályosra való emelését elfogadja, ha Ungvár az építészeti, s a felállítandó épület évenkénti igazgatási és fenntartási költségeinek fedezését, a tanítók díjazása iránt is nyilatkozik. A képviselet úgy határozott, hogy a tanoda nyolcosztályosra emelése végett, valamint a felállítandó épület fenntartási és igazgatási költségeit a város magára vállalja. A képviselet egy bizottságot küldött ki, hogy felmérjék az építészeti költségeket. A jelentés alapján a közgyűlés 1855. év tavaszára tűzte ki az építkezés elkezdését, és a munkákat a meghatározott terv szerint 1855. augusztus 1-jéig tökéletesen be kell fejezni.

1855. május 17-én a császári királyi megyei hatóság elfogadta, hogy a városban iskola épüljön, azonban a tanári fizetések és a tanítási nyelv iránti kérelem tárgyában nem nyilatkozott. A város képviselői ezt a határozatot már nagyon várták, de az építkezéseket addig nem voltak hajlandók elkezdeni, míg a császári királyi közoktatási minisztérium ezen iskola berendezésénél az alapelveket, különösen a tanári állások betöltése, s a tanítási nyelv iránt ki nem hirdeti. Ez arra vezethető vissza, hogy a város közönsége 1852. augusztus 4-én tett pónyilatkozata szerint az építkezést csak azzal a feltétellel vállalja el, ha a fő oktatási tannyelv a magyar lesz.⁵⁰ A közoktatási minisztérium a város e nyilatkozatát nem fogadta el. 1856. április 11-én kelt legfelső elhatározásban kimondatott, hogy az ungvári gimnázium nyolcosztályosra kiegészítettik, amennyiben magát a város a harmadik elemi osztály felállítására kötelezi és a gimnáziumi épületet a követelményeknek megfelelően kibővíteni vállalkozik. Minthogy a határozat értelmében a hetedik osztályt még ebben az évben meg kellett nyitni, 1856 augusztusában a szatmári püspök beleegyezésével a kápolnai helyiséget két teremmel alakították át. Ennek egyikébe a 3-ik elemi a másikban a hetedik osztály nyert elhelyezést. Az építkezés 1857-ben tényleg kezdetét vette és 1858-ban be is fejezték, s átadták teljesen felszerelve az épületet rendeltetésének, amiben a nyolcadik osztály is megnyílhatott. A gimnázium egyetlen teljes középiskolája lett Ung, Bereg, Zemplén, Ugocsa és Szabolcs vármegyéknek.

Az első érettségit 1857/58-as tanévben tartották. A gimnázium így a város áldozatkészsége és a nemes lelkű adakozók hozzájárulása mellett kiépült, s benne a város három tantermet vett igénybe az elemi osztályok számára. A hatvanas években egyre jobban szaporodott a diákság, egyes tantermek nem feleltek meg rendeltetési céljaiknak, s az épület már ebben az időben szűknek bizonyult.

⁴⁹ Verédy 1886, 555. o.

⁵⁰ Fincicky 2001, 120–121. o.

A tanári kar az ifjúság megszaporodása miatt többször fordult a minisztériumhoz, a kor követelményinek megfelelően építsen egy új gimnáziumot, mely képes befogadni a megsokasodott diákságot. A vallási és közoktatási minisztérium viszont azt a választ adta, hogy bármennyire is kívánatos az 1862-től 1918-ig Ungvári Királyi Katholikus Főgimnázium nevet viselő tanintézet bővítése, tekintettel a tanulmányi alap jelenlegi helyzetére, mely semmiféle nagyobb költséggel nem terhelhető, az ügyet egy kedvezőbb időpontig elhalasztják. Az 1876-os tanévben a tanulók száma még jobban gyarapodott, így a helyzet még tarthatatlanabbá vált. Ezen ok folytán a minisztérium megengedte, hogy a királyi törvényszéknek Beregszászba történt áthelyezése folytán megürült magyar királyi kincstári épületnek, a gimnáziumnak való átengedése iránt az igazgatóság megtegye a kellő lépéseket. Az épületet a tanodának sikerült megszereznie és 1876. augusztus 1-jén át is vette. Tagadhatatlan, hogy az iskola állapota ezen épület megszerzésével valamelyest kedvezőbbé vált. 1883. június 17-én a gimnáziumot meglátogatta Trefor Ágoston, vallás és közoktatásügyi magyar királyi miniszter, akit elégedetlenséggel töltött el a látvány. 1883. július 14-én felhívást intézett a gimnázium igazgatójához, Seiber Edéhez, melyben tájékoztatja, hogy szükségesnek tartja a tancélokna megfelelő új épület emelését. Továbbá megbízta Kauser József műépítész, hogy a főgimnázium számára emelendő épület tervét és költségvetését dolgozza ki. Az építész még júliusban megérkezett Ungvárra, hogy megtegye a szükséges intézkedéseket, s három helyszínt szemelt ki az új épületnek. Kauser József a legalkalmasabbnak találta a Rákóczi utca déli oldalán fekvő Dier-Halvathy és a szomszédos kincstári ház telkeit. Az építendő új oktatási létesítmény költség-előirányzatát 228 164 forintba számította ki, s mivel a telekért nagyon magas árat kértek, 35–40 ezer forintot, ez a nagy összeg az építést elodázta csaknem tíz évre.⁵¹

A gimnáziumnak 1789 és 1918 között a következő nevei voltak:

- 1773–78 között *Archigimnásium regium Ungváriense*, majd kicsit később *Ungvári királyi Katholikus Főgimnásium*ként működött.
- 1789–1852 között az intézet neve *Gimnásium regium Ungvár*.⁵²
- 1852–1858-ban a *Királyi katolikus stantsgimnásium Ungvár* nevet viselte.
- 1858–1862-ben *Allamgimnásium*.
- 1862-től 1918-ig pedig *Ungvári Királyi Katholikus Főgimnásium*ként működött.⁵³

IRODALOM

- Таміла Висіцька (2006). *Три сходи до самоствердження*. Ужгород. Ліра.
- Aba József, Berkes Zoltán, Choma Dezső, Csomár Zoltán, Hodinka Antal (1998). *Homonnai Drugeth János írásai Ung megyéről*. Mandátum Kiadó, Hatodik Síp Alapítvány. Beregszász–Budapest.
- Bertényi Iván: *Magyarország az Anjouk korában*. Gondolat, Budapest, 1987.
- Blanár Ödön (1913). *Az Ungvári Királyi Katholikus Főgimnázium háromszázados története 1613–1913*. Ungvár.
- Botlik József (2005). *Közigazgatás és nemzetiségpolitika Kárpátalján*. I. kötet. Magyarok, ruszinok, csehek és ukránok. 1918–45. Imi Print Kft, Nyíregyháza,
- Botlik József–Dupka György (1993). *Magyarlakta települések ezredéve Kárpátalján*. Intermix kiadó, Ungvár–Budapest.
- Magyarország története 1686–1790*. Szerkesztő: Ember Győző, Heckenast Gusztáv. I. kötet. Akadémia Kiadó, Budapest, 1989.

⁵¹ Blanár 1913, 175–178.o.

⁵² Висіцька, 2006, с. 34.

⁵³ Uo. 70. o.

- Fincicky Mihály (2001). *Polgármesteri jelentések Ung város közállapotáról*. Kárpátaljai Magyar Kulturális Szövetség. Ungvár.
- Magyarország története tíz kötetben*. 1526–1686. Főszerkesztő: Pach Zsigmond Pál, R. Várkonyi Ágnes. 2. kötet, 2. kiadás. Akadémia kiadó, Budapest, 1987.
- Gálócsy Zoltán (2002). *Ung vármegye főispánjai és tisztviselői a legrégibb koroktól 1867-ig*. Hatodik Síp Alapítvány, Mandátum Kiadó, Budapest–Beregszász.
- Magyar történet*. Szerkesztette: Hóman Bálint, Szekfű Gyula. IV.kötet. Királyi Magyar Egyetemi Nyomda. Budapest, 1939.
- Mészáros Károly (1861). *Ungvár története a legrégibb időktől máig*. Pesten. Ráth Mór Könyvkereskedésben és Bizottmányban.
- Pallas Nagy Lexikon*. (Az összes ismeretek enciklopédiája) V. kötet. 16 kötetben. Budapest, Pallas Irodalmi és Nyomdai Részvénytársaság, 1893.
- Verédy Károly (1886). *Pedagógiai Encyclopaedia*. A neveléstudomány szótára. Athenaeum R. Társulat Kiadása. Budapest.
- Zubánics László (2002). *Régmúlt virágok illata*. (Tanulmánygyűjtemény). Intermix kiadó, Ungvár–Budapest.

A- Acta Beregsasiensis. Науковий вісник Закарпатського угорського інституту ім. Ф. Ракоці II. – Ужгород: ПоліПрінт, 2011 – 224 с.
ISBN 978-966-2595-11-6

«Acta Beregsasiensis» є науковим виданням Закарпатського угорського інституту імені Ференца Ракоці II. Даний том вміщує дослідження угорською, українською, англійською та німецькою мовами за перше півріччя 2011 року. До випуску ввійшли публікації викладачів та студентів інституту, а також закордонних науковців у сфері мовознавства, літератури, історії, педагогіки, біології, економіки та інших наук.

Наукове видання
Acta Beregsasiensis

Науковий вісник
Закарпатського угорського інституту ім. Ф. Ракоці II

2011/1
Том X, № 1

РЕДАКЦІЯ: *Козут А., Пенцкофер І.*
КОРЕКТУРА: *Г. Варцаба І.*
ВЕРСТКА: *Бергхауер О.*
ОБКЛАДИНКА: *К&Р*
Відповідальні за випуск: *Орос І., Шовш К.*

Здано до складання 03.05.2011. Підписано до друку 26.05.2011.
Папір офсетний. Формат 70x100/16.
Умовн. друк. арк. . Тираж 250. Зам. .

СП "ПоліПрінт", м. Ужгород, вул. Тургенева, 2.